

Forspillet til Vangså

Inger og jeg er østjyder, - fra Randerseggen. Men har også boet i København, på Østerbro på 5 sal. Her kravlede vi sommetider op på taget, tøjrede vore to børn til en skorsten, og nød kaffen og udsigten mellem skorstenene til Grundtvigskirken. Den nærmeste *natur* var Fælledparken, hvor vi samtidig "hørte" fodbold fra det store Stadion. Eller vi spadserede rundt om Søerne, eller på Kastellets Volde.

Da vi i 1956 trængte til at opleve noget andet end byluft og brosten, udnyttede vi De Svenska Järnvägers billige jubilæumstilbud og købte billetter til det fjerne Lapland i Nordsverige. Her vandrede vi i den myg- og turistfattige september måned langs et bånd af elve og søer tværs over det svenske højland mod vest, op over de norske fjelde i sneslud, og steg forkomne 600 meter ned i en af de dybe norske fjorddale ved Atlanterhavet, hvor en meget venlig bondefamilie gav os varm mælk, tørrede vort tøj, lod os overnatte, og sendte os næste morgen videre med en lille færge.

Vi havde i 1961 bygget eget hus i Skodsborg, nord for København, på en spændende grund, med høje kandelaberlinde og en bronzealderhøj, hvorfra der var udsigt mod Øresund og Sverige. Her fik vi de næste to børn, og nød at være kommet fra stenbroen ud i den smukke natur. Men sært nok kunne den til tider føles "forkert smuk" - ingen ordentlig blæst, alt for overdådig efterårspragt med selvsikre golfspillere og fine damer på hesteryg.

Med et voksende behov for blæst, naturlig natur, øde landskab, almindelige mennesker, og gerne noget "naturligt grimt", kom laplandsturen ofte i erindring.

Denne både interessante og krævende tur, havde gjort så dybt indtryk på os, at vi tænkte på, om man kunne gøre noget tilsvarende i Danmark - måske langs den Jyske Vestkyst?

Vi besluttede at prøve - om efteråret og uden turister.

Så vi startede i efteråret 1963 i Skagen, og vandrede med telt og grej på ryggen mod syd. Efter en uge var vi nået til et sted syd for Løkken. Her besluttede vi at efterlade vor hjemmelavede brødrister, en udrettet konservesdåse, på en hegnspæl, og hente den næste efterår og vandre videre mod syd.

Denne gang sluttede vi, også efter en uges vandring, ved Hanstholm - uvidende om Vangsås nærhed. Herfra ville vi så fortsætte næste år, og på den måde efterhånden nå til grænsen mod syd. For nu havde vi oplevet, hvorledes natur og mennesker også i Danmark hører sammen, og at det kan opleves i et langt kontinuert forløb med gensidige påvirkninger af landskab og bygninger.

Sammenlagt blev turen en meget stærk oplevelse af Vestkysten som en kombination af natur og kultur i samspil, der på korte stræk ændrede sig næsten umærkeligt, men på længere stræk blev logisk synlig. Der var noget i denne *naturlige* skiften og udfoldelse, der var spændende at komme nærmere ind på.

Som *modspil* til Skodsborg-miljøet besluttede vi derfor at prøve at finde et billigt, gerne lidt ruinøst hus ved Vestkysten. Vi fortalte nogle venner om sagen, og en dag i 1964 gjorde de os opmærksom på, at den gamle *Strandfogedgaard i Vangså* var til salg.

Da jeg en af dagene skulle til Jylland, kørte jeg til Vangså, og spurgte her nogle mænd, der arbejdede ved et "grimt", raslende grusværk midt i bebyggelsen, om vej. De oplyste, at ejendommen lige var blevet solgt, men udpegede et andet sted, der var til salg, og at ejeren lige nu var på besøg hos sin far og mor, for hans gamle Ford holdt uden for deres hus.

Det viste sig at være rigtigt. Ejendommen var et såkaldt *krumsted*, en lang længe med stuehus i den østre ende og stald i den vestre, hvorfra en lade strakte sig mod nord. Til stedet hørte også 40 tønder land, fordelt på dyrkbar jord og klithede, som også skulle beses. Så inden længe bumlede vi ud over klitheden, hvor Henning Hokser udpegede et utal af *skelhuller*, der angav hvilke af de mange strimler, der hørte til ejendommen.

Vejret var pragtfuldt. Afstanden fra ejendommen til havet kun 600 meter. Strand og hav fremtrådte meget smuk og tilforladelig i det skønne solskin, så min accept var klar. Huset var af passende størrelse, pris og tilstand. Men jeg betingede mig, at min kone først skulle se det.

Da jeg sammen med Inger to uger senere kom til Vangså, var vejret slået helt om. Det var blæst kraftigt op. Strand og hav fremtrådte så barskt, at jeg frygtede for Ingers reaktion - men hun var dejlig positiv.

Glæden ved Henning og Greta Hoksers ejendom, "Vangså", som vi kalder den, er meget stor, og har holdt sig gennem 48 år til i dag. - Også selv om ruteafstanden fra Skodsborg var lang og besværlig. Det medførte at bilen om aftenen måtte hejses ombord på DFDS-rutebåden København-Ålborg, og familien installeret i kahyt. Næste dag kørte vi fra Ålborg til Vangså. Senere gik turen over Kattegat fra Hundested til Grenå med den meget livlige "Isefford"-færgen. Da vi senere flyttede til Århus var "Vangså" næsten uden for døren.

Vi har her holdt utallige ferier, store og små fester, sædvanligvis jul, nytår og påske, med fuldt hus. Men nu kan vi ikke være der på én gang, men kommer i større eller mindre grupper.

De mange år viser, at hele familien, som i dag består af 23 personer, sætter stor pris på stedet. "Det er det sidste I sælger, når I går fallit" har de sagt.

En anden livsform

Med denne lange indledning har jeg forsøgt at beskrive baggrunden for opdagelsen af Vangså. Efter købet fik vi ret hurtigt en voksende fornemmelse af, at her fandtes ikke alene en pragtfuld natur, men at der i Thy også er uanede kulturelle værdier, der med de mange kæmpehøje går tilbage til de tidligste bosættelser i Danmark, og gennem århundreder ført frem til vor tid, hvor livet foldede sig ud med fiskeri, landbrug, jagt, kirker, musik og gæve mennesker.

Hertil indgår i allerhøjeste grad også vejret - i kombination med leveformen. Her skulle vi nu klare os uden el, vand, radiatorer, toilet, købmand og trafik. Det daglige liv blev anderledes enkelt, med mindelser om min opvækst på landet under Anden Verdenskrig. Det var interessant nu at se sine egne børn leve sig ind i petroleumslampenes, brændeovnenes, pejsenes, vandpumpens og udendørslosettets brug og betjening - høre stormens susen og buldren i tagpladerne - forstå dagslysets skiften - og ane mørkets ramme om hygge, mad, snak, spil og ro. - Det gjorde ikke noget, at der gik mange år før el og vand kom til Vangså (1970).

Hav og storm

Oplevelserne blev forstærket af begivenheder, der ofte skyldtes vejret. Vi har således oplevet to strandede fiskekuttere syd for Vangså, og i 1970 den store Hirtshal kutter "Dorte Woller" på stranden lige ud for os, og som blev et tilløbsstykke i en lang påskeuge. Men den "største" stranding var længere nord på. En kæmpe stor nybygget fladbundet stålpram var på slæb i Nordsøen, på vej til aflevering. Men kom ind i et stormvejr, der var så voldsomt, at den rev sig løs. Eftersom prammen var fuldstændig tom, lå den så højt på vandet, at den blev skyllet langt op på stranden. Her stod den på sin store flade bund urokkelig fast i sandet, og var umulig at trække ud. Prammen blev efterfølgende skåret op i plader og kørt væk.

Vi oplevede udbygningen af Hanstholm havn med den enorme mole, og de ulykker der skete i indsejlingen, hvor bølgenes rytmiske frem- og tilbageløb i hinanden, forstærkede bølgehøjder og bølgedale til det dobbelte, så skibene risikerede at støde på havbunden, og undertiden havarede med død til følge.

Landskab

At Vangså, ikke kun i sig selv, men også i tilknytning til de store naturområder mod nord og syd, udgør et særligt stykke Danmark, har vi fået bekræftet mange gange, dels gennem egne oplevelser, men også efter andres mening og i større relationer, som værende en del af Danmarks først udnævnte nationalpark – kaldet *NATIONALPARK THY*.

Her indgår Vangså med sin enkle bebyggelse af oprindelige landbrugs- og fiskerhuse, omgivet af en storslået natur, som, nævnt fra vest, består af strandklitter, klitbjerge, klithede, indlandsklitter og plantager. Hertil hører - ikke mindre bemærkelsesværdigt - også klimaet, som er særdeles markant: Vangså er det gennemsnitlige tyngdepunkt for vestenvindens "angreb" på Jyllands vestkyst, fortalte en mand fra farvandsdirektoratet mig for mange år siden. Bebyggelsen er som sådan interessant i sit samspil mellem *anonyme huse, stor natur, stærkt vejr, og en særpræget dansk kultur*, som har udfoldet sig gennem århundreder til det, vi oplever i dag. Et fænomen som for den tænksomme iagttagere gør dybt indtryk med sin beretning om Vangså som et sted, hvor eksistensen betinges både af naturens hav- og sandstorme og af menneskers vilje til landbrug og fiskeri.

Landskabets topografi fortæller om denne kombinations-proces, både set fra oven, og når man går i terrænet. Man opdager da, at zonen mellem strandklitterne og klitheden er en blanding af klitter, begyndt som *parabelklitter*, nu med dyrkbare arealer imellem, og karakteristiske ved at de grupperer sig på en særlig måde i langstrakte vest/østgående formationer: skiftevis *lav mark – høj rimme (klit) – lav mark – høj rimme*. Bygningerne ligger øst/vest-vendt, hævet og tørt på *rimmerne*, hvor de ikke tager plads op for kornavl og græssende kvæg på de mellemliggende lave, fugtige markarealer. Strukturen går tilbage til sandflugternes hærgen i 15- og 1600-tallet, men periodevis også længere op i tiden. Den kunne være så stærk, at bønderne flyttede længere ind i landet, men siden søgte tilbage til de dyrkbare arealer mellem rimmerne.

Sammenlignet med nabobyerne, Klitmøller og Vorupør, fremstår *Vangså* stadig autentisk, og er ikke fyldt af sommerhuse, turisme og hvad dermed følger. Vangså er formodentlig det bedste eksempel på den ovenfor beskrevne kombination af landbrug og fiskeri, og bør bevares som et stykke "dansk kulturarv" af en særlig værdi og klasse, der må hæges om.

Årsagen til at Vangså stadig var uberørt, da vi fandt stedet, skyldtes de dengang dårlige trafikale forbindelser. Alligevel var der spekulanter, der var interesseret i at købe jord. Ligesom der også i kommunalt regi fremkom en udstykningsplan til placering af 250 sommerhuse på det store, grønne område i Vangsås midte. Men det rejste en stor modstand blandt de lokale beboere og ejerne af gamle ejendomme (fritidshuse). En protestskrivelse blev udarbejdet, og med 100% tilslutning fremsendt til myndighederne. Den endte til sidst i boligministeriet, hvor boligministeren personligt tog den af bordet.

Da den langt senere nye nord/syd-gående *Kystvej* til Hanstholm blev anlagt - på basis af eksproportion bl.a. af vor jord - blev den i lige linje ført over Vangså Klithede, desværre hævet 1-1½ meter. Er man på jagt inde på heden, ser man i horisonten bilerne fare grotesk af sted som fly, der ikke kan lette fra startbanen. Samtidig er det for billisterne en overraskende oplevelse, fra syd at køre gennem Thorup Plantage og pludselig komme ud på den store betagende *Vangså Klithede*.

Vandring

Vangså byder på mange forskellige muligheder for at bevæge sig i naturen. Den *daglige* morgentur langs stranden vil altid vise sig anderledes - betinget af nedbør og vindens retning og styrke ændrer de forskellige former på vandløbenes udløb (også Vangså Å) sig hele tiden. Vandringens indhold kan suppleres yderligere ved at gå hjem gennem *klitbjergene*. Eller man kan fortsætte fra klitterne ind over heden og opleve dens skiften gennem årstiderne med mulighed for at plukke mosebøller tranebær og svampe. Eller den helt store traditionsrige nytårstur på tværs, fra kysten, over

klitbjergene, ind over heden, op på en indlandsklit, frokost på toppen, videre gennem vådområder, og i den begyndende mørkning med komphjælp gå gennem klitplantagen til Tved Kirke. Hvis man bevæger sig stille og fornuftigt, har man mulighed for at se både råvildt og kronvildt - på visse steder også traner.

Jagt

At drive jagt her i disse store "øde" naturområder er noget ganske andet end i det øvrige Danmark, f.eks. på Sjælland. Her holder man *selskabsjagter* med deltagelse af 20-30 jægere, der omringer og med hunde gennemstøver den ene *såt* efter den anden så vildtet "sprøjter" ud, og skuddene falder som et nytårsfyrværkeri. I Thy laver man *støverjagter* med deltagelse af få jægere og ofte med kun én *støverhund*, der på lave ben og med sin gode næse glammende følger sporet af kun eet stykke vildt, som det ikke kan indhente. Jægerne følger hundens glammen og, med deres store kendskab til den 2000 ha store plantage, flytter de sig til "passende" positioner, hvor vildtet skønnes at komme på skudhold - og uden ståhej bliver nedlagt.

Det siger sig selv, at den traditionelle jagt frokost med opsummering af formiddagens forløb er meget forskellig for disse to jagtmiljøer. Selskabsjagten sker under *jagt fiskalens* enestående "morsomme" beskrivelse af deltagernes forskellige præstationer. Mens støverjagten, måske eneste skud, altid afgivet med 100% træfsikkerhed, under frokosten afføder en minutiøs analyse af jagtens ofte timelange forløb, herunder beretning om hvad den enkelte jæger iagttog og gjorde. Altså en beskrivelse af hans *intense naturoplevelse*, der langt overgår selskabsjægerens *kortvarige "naturåbenbaringer"*.

Kontakten mellem mennesket og naturens væsen folder sig også ud på andre måder f.eks. som nutidens dyrkning af *surfing*, der i Klitmøller har udviklet sig til internationalt niveau. Her boltrer surferne sig suverænt i stormende vindstyrker på voldsomme bølger. - Mens man inde på land kan se gamle fiskere stå undrende i læ - og gøre sig fælles tanker om tilværelsen.

"Troldmanden" og vort hus

Gennem det halve århundrede vi har kendt Vangså er der naturligvis forhold, der har ændret sig. Det gælder både huse og mennesker. Men jeg finder det alligevel interessant, at det samspil, der altid har udfoldet sig mellem, på den ene side naturen og klimaet, og på den anden side menneskets virke, landbrug og fiskeri, stadig markerer sig.

I gamle dage har livet været mere dramatisk. Vort hus fortæller derom. Og det gjorde den gamle, tidligere strandfoged, Anders Christian Jensen også, da han besøgte os. I folkemunde blev han kaldt "*troldmanden*", fordi han "var lidt mere" end sædvanlig. Historien går, at han en morgen lagde sig på stranden i vandkanten, skyllet op som død. Da en kvinde kom forbi, rejste han sig langsomt op som et genfærd, hvorefter kvinden løb skrigende væk.

Han besøgte os i det hus, han selv havde beboet, efter at den oprindelige ejer druknede d. 21. november 1893 samtidig med to andre fiskere fra Vangså. Den gamle strandfoged var nu nysgerrig efter at se stedet, der havde fået nye ejere. For os var det interessant at opleve hans reaktioner. Han viste sig meget forstående for vores behandling af huset, at vi f.eks. havde fjernet en stor langsgående konstruktion oppe på loftet, som han havde lavet, men som for os underligt nok bar bjælkerne tilsyneladende afkortede yderste ender (at han havde udvidet huset vidste vi ikke). Vi havde, i stedet for konstruktionen, sømmet kraftige lasker på siderne af alle bjælke-ender, så de nu, ganske vist *synligt*, bar loftet helt ud til facaden.

Stalden havde vi omskabt til en stor pejsestue, hvor arealet foran pejsen var udført som en stor forsænket siddeplads med gulv af teglsten lagt i sand. I periferien uden om havde vi lagt et gulv af gamle jernbanesveller, fra den nedlagte Thisted-Fjerritslev Jernbane, her også lagt i sand og med strandsten imellem.

Gavlen og en stor del af sydfacaden væltede i vor tid i en julestorm, men muret op igen. Taget, som i sin tid havde været skiftende belagt med cementtagsten, pandeplader og tagpap, har vi

udskiftet til nye stålplader - i pandepladeprofil. I det indre er der rundt om i huset stadig rester af gammel maling på døre og lofter.

Hans store forståelse og sympati bundede i, at han efter at være blevet gift med den druknede svigerfars datter, overtog forsørgerpligten for hele familien, samt svigermoderen og dennes bror. Derfor havde han i sin tid udvidet huset både i bredde og længde, med de problemer det havde medført, men som han havde løst efter bedste evne.

Huset fremtræder således i dag, med det jeg fagligt benævner "*historisk fortælleverdi*", hvilket jeg tror han ville forstå og værdsætte.

Beboere

I dag er mange gæve, gamle *lokale* beboere døde: vore naboer Otto og Irene, Ernst og Karen, Meilhoffs, Bolette, Magda og Christian, Arne og Ida Nystrup Hansen. Enkelte huse var overgået som fritidshuse til nye ejere, og der er flere i dag. Men pudsigt nok fremstår stort set hver person for os som et *særligt væsen*, der specielt indeholder en stor forståelse eller fornemmelse (*kærlighed*) for Vangså som noget *særligt*. – hvilket vi også føler. Maleren Poul Ekelund var med den følelse kommet til Vangså et par år før os. Han var også sin egen type, men trak samtidig mange venner til, så vi på et tidspunkt var bange for, at Vangså skulle blive et nyt "*København-Skagen*". Det er heldigvis ikke sket og vil aldrig ske.

Gennem årene gik det op for os; at Vangsås særpræg er så specielt karakteristisk, at stedet som "*væsen*" indirekte udvælger sin egen særlige type beboere og fritidshusejere. Og heldigvis findes der stadig fastboende af den slags. Ole og Jette kender vi alle som gæve, hjælpsomme mennesker, der længe har været en meget betydningsfuld og positiv bestanddele af Vangså, samtidig med at de begge fungerer som strandfogeder samme sted.

Med sådan påpasselighed vil Vangså fortsat være et godt fund – for de "*rigtige*" mennesker.